

דרשוני וזחי

גיליון שבועי
לעיון והעמקה
בתורת המחשבה

להורות תורות רבות
היאמונים העלי' והחשבה

גיליון מס' 23

פרשת תולדות תשפ"ג

מושכל ראשון

דבר המערכת

אהבתי אתכם אמר ה'

ויכוח מוזר מתאר הנביא מלאכי בהפטרת פרשתנו - "אהבתי אתכם" אומר השי"ת לבני אהוביו, אך למרבה ההפתעה זה נראה כאילו הם כלל לא מתרגשים, ובמקום לשוב, לשמוח, ולהתרפק על גילוי האהבה האלוקית, הם לא מתרצים, מסרבים לקבל את האהבה הגלויה, ושואלים 'במה אהבתנו?'

עוד יותר בלתי מובנת היא התשובה, השי"ת עונה על שאלתם ואומר 'הלוא אה עשיו ליעקב נאם ה' ואוהב את יעקב, תשובה שעל פניה לא רק שאינה עונה על השאלה 'במה אהבתנו, אלא אף מחזקת את הקושיא, שהרי אם 'אח עשיו ליעקב, למה בכל זאת 'ואוהב את יעקב'... כשנעיין בדברי המלבי"ם נראה שלמרבה הפלא זה אכן כך, עם ישראל מסרב לקבל את גילויי האהבה, או ליתר דיוק עם ישראל דוחה ומסרב לקבל 'סוג מסוים' של גילוי אהבה.

וכלשונו הק' "ואמרתם במה אהבתנו, מי יכריע שהאהבה היא מיוחסת אלינו בעצמנו, ובמה יודע אפוא שאינו בעבור אהבת האבות הקדומה, ע"ז משיב הלא אה עשו ליעקב ואהב את יעקב, ואם האהבה היא רק בעבור האבות הלא יש חלק גם לעשו באהבה זו ומדוע אוהב רק את יעקב", בדברים אלו מבאר לנו המלבי"ם, שזו הייתה שאלתם של עם ה', 'במה אהבתנו' - מה היא סיבת אהבת ה' לעם קודשו, משום שאכן עם ישראל אינו חפץ באהבה שכולה מבוססת על זכות אבות, וכלשונו הזהב "מי יכריע שהאהבה מיוחסת אלינו בעצמנו"... לפי זה גם מובנת התשובה שעונה השי"ת, שודאי שהאהבה מיוחסת אלינו בעצמנו, וזה מוכח מכך שהאהבה הזו היא רק כלפי בני ישראל למרות שעשיו הוא גם בנש"ק מיוחס...

את ההבנה המוטעית, לפיה כל מעלתינו וכל הקשר בינינו להשי"ת מבוסס רק על כוח וזכות אבות, בא הנביא לנתן, את התפיסה העקומה לפיה אהבת ה' מגיעה לנו רק בירושה, בא מלאכי לשרש, ולהחדיד בעם ישראל שאהבה היא כלפיהם, וכלשונו של המלבי"ם "על כרחך שהאהבה לישראל הוא רק מצד עצמותם", או יותר נכון כפי דברי השי"ת עצמו "אהבתי אתכם"...

***

שנות ה' אלפים ת' - ת"ק, היו את אחת התקופות הקשות ביהדות מזרח אירופה. פרעות ת"ח ת"ט, פוגרומים, עוני, משיחיות שקר ושאר צרות גרמו למשבר קושי גדול. אחת התופעות הבולטות של המשבר הייתה הניתוק והפער החברתי שנוצר בעולם התורה. העולם היהודי היה חצוי לשניים - יחסנים תלמידי החכמים בצד אחד, ועמי הארץ עגלונים וסנדלרים בצד השני. היחסנים שהגיעו ממשפחות רבניות חשובות יצרו לעצמם מעמד מרום, שהרחיק אותם ואת השפעת תורתם מהיהודים הפשוטים. יהודים רבים, שלא הגיעו מהמשפחות הנכונות, ושנסייבות הזמן והחיים לא אפשרו להם להסתופף באוהלה של תורה, הרגישו סוג ב' וחסרי חשיבות מבחינה רוחנית.

הקרע הזה, ביחד עם נקודות שבר נוספות, היה יכול להיות הרה אסון, אלמלא זרחה באותה תקופה שמשו של רופא הנפשות הגדול הבעש"ט הק' ז"ע, שחזר והזכיר לעם ה', את דבריו אלו של הנביא מלאכי, ועם יסוד זה של אהבת ה' לכל אחד ואחד מישראל, בזכות עצמו ולא רק בזכות אבותיו, הסתובבו הבעש"ט ותלמידיו בעיירות ועודדו את אותם יהודים פשוטים, כיתתו רגליהם מעיד לעיד ומכפר לכפר, לבשר להם לישראל - שאהבתי אתכם אמר ה', שה' אוהב אותם עצמם, ולכן אין הבדל בין כפרי פשוט נצר למשפחת עגלונים מזה שנים, לבין תלמיד חכם מיוחס שאבותיו משמשים ברבנות העיר דורי דורות, שהרי אהבה זו אינה רק מכח האהבה לאבות הקדושים, אלא היא אהבה בעצם לכל איש ישראל בזכות עצמו, באשר הוא שם...

כתוב העלון:

האם הגר' א'
באמת חלק
על החסידות?

2 מדור
מחשבת
יסוד

איך
אפשר
לצוות
להאמין?

4 מדור
מחשבת
הפרשה

ההתבודדות
כנבואה.

6 מדור
מחשבת
מצווה

יצאה נשמת
ב' איחוד'.

8 מדור
עקבות
המחשבה

העיקר הראשון: מציאות ה' ענף ב': פולמוס הצמצום (ג')

יסוד מחלוקת החסידים והמתנגדים

בפרק הראשון בענף זה ביארנו את המחלוקת הקדומה שכבר נחלקו בה תלמידי האר"י הק' בהבנת דבריו לגבי הצמצום, האם יש להבין עניין זה כפשוטו שהקב"ה צמצם ח"ו עצמו ומהותו והשאיר ריק וחלל פנוי, או שאין להבין זאת כפשוטו ומדובר רק בהסתרה מסוימת, ראינו שגדולי החסידות שללו נחרצות את ההבנה הפשוטה לפיה יש ח"ו מקום פנוי מיניה, שהרי זוהר הק' כבר קבע שלית אחר פנוי מיניה.

בפרק הקודם ראינו את ההשלכות המעשיות של מחלוקת זו על דרך העבודה, משום שאם הקב"ה ממלא את כל ההוויה, אם כן הגישה אליו אינה רק באמצעות התורה והמצוות, אלא גם דרך העיסוק בצורכי חול ובעסקי הגוף - כשהם נעשים בכונה הרצויה, וכלשונו של הרה"ק בעל התולדות יעקב יוסף בפרשת נשא "ולכך יכול האדם השלם לייחד ייחודים עליונים אפילו במעשיו הגשמיים, הן מאכלו ומשתו ומשגל ומשא ומתן ודבריו הגשמיים שבינו לבין חבירו".

בהמשך ראינו שאכן על עניין זה יצא קצפם של המתנגדים, שחששו מאוד מדרך זו בעבודת ה', וכפי שהבאנו את דברי הבעל התניא, המספר שזו היא גם הסיבה שבגללה שרפו המתנגדים ל"ע את ספרי המגיד ממעזריטש וצוקללה"ה, ראינו שגם מתוך כתב המלשינות נגד בעל התניא מוכח שזו הייתה עיקר טענתם נגד דרך החסידות.

שיטת בעל ה'נפש החיים'

למרבה הפליאה רואים אנו שגדול תלמידי הגר"א, הרי הוא בעל הנפש החיים, שלל גם כן את ההבנה [שבה תמך רבו הגדול?] ש'צמצום כפשוטו, ותמך בעוה בהבנה שזוהי רק הסתר מסוים, אולם ודאי שלית אחר פנוי מיניה, ובתור הוכחה לדעה זו מביא גם הנפש החיים את הפסוק "מלוא כל הארץ כבודו" שאותו הביאו רבים מגדולי החסידות בתור הוכחה שאין הצמצום כפשוטו.

ומיד בפתיחת ספרו הוא רואה לנכון לבאר את היסוד [החסיד?] שכל מציאות קיום הנבראים שבעולם הינו רק מכח החיות האלוקית התמידית, שזוהי עצם מציאותם, וכלשונו, "וענין מה שהוא יתברך נקרא בעל הכוחות, כי לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה. כי האדם כשבונה בניין דרך משל מעץ, אין הבונה בורא וממציא אז מכתו העץ, רק שלוקח עצים שכבר נבראו ומסדרם בבניין, ואחר שכבר סדרם לפי רצונו למרות שכחו הוסר ונסתלק מהם עם כל זאת הבניין קיים. אבל הוא ית'ש כמו בעת בריאת העולמות כולם בראם והמציאם הוא יתברך יש מאין בכחו הבלתי, כן מאז כל יום וכל רגע ממש כל כח מציאותם וסדרם וקיומם, תלוי רק במה שהוא ית'ש משפיע בהם ברצונו יתברך כל רגע כח ושפעת אור חדש. ואילו היה הוא יתברך מסלק מהם כח השפעתו אף רגע אחת כרגע היו כולם לאפס ותוהו, וכמו שייסדו אנשי כנה"ג 'המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית היינו תמיד ממש כל עת ורגע", עכ"ל, (נפש החיים שער א, פרק ב).

וכן כתב בספרו (שם שער ג פרק ז) "וזהו ענין החלל ומקום פנוי שהזכיר ז"ל ושכלל ענין הצמצום היה להתגלות הכלים, היינו שגורה רצונו מטעם הכמוס איתו יתברך להסתיר אור אחדות עצמותו יתברך בזה המקום", היינו שהצמצום זה רק הסתרה, שלעניינו נראה שצמצום

וסילק את עצמו, אולם ודאי שבאמת מלוא כל הארץ כבודו. וכן מפורש בהמשך דבריו באומרו "ונראה ומתדמה כאילו

ח"ו הוא חלל פנוי מאור אחדות עצמותו ית'ש. ואין אנחנו משיגים רק רשימה דקה מועטת ואור מועט כעין קו ד"מ עד שבהגיעו דרך סדר ההדרגות והמסכים הרבים אל הכוחות תחתוני התחתונים כוחות הטומאה והרע, אין התגלות אורו יתברך ניכר כלל להשגתנו, וז"ש שם שהקו האור לא הגיע עד קצה התחתון ולא נדבק בתחתיתו ועי"ז ימצא בח"ו מעלה ומטה כו' עיי"ש, והוא מבואר למבין, והצמצום והקו הכל אחד וענין אחד, ור"ל עם כי ודאי שגם במקום כל העולמות והברואים הכל מלא גם עתה

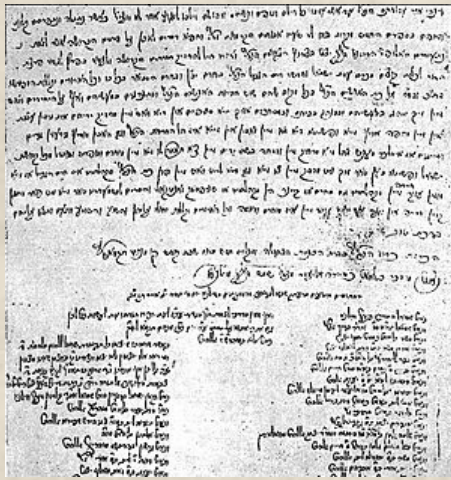
רק עצמותו ית'ש לבד כקודם הבריאה, אמנם הוא בבחינת צמצום היינו בבחינת הסתר לבד מופלא ומכוסה מהשגתנו, והמבין יבין עפ"ז מדעתו כל שורש הענין המבואר שם כי א"א לפרט ולהסביר היטב כל דבריו, עכ"ל".

האם הגר"א באמת חלק על החסידים?

מפורסם בפי כל לומר שהגאון מוילנא זצ"ל הוא זה שעמד מאחורי המחלוקת נגד החסידים,

והוא זה שלחם בעוה נגד שיטתם בעניין הצמצום, והנה זה ברור שהוא לא היה בדעה אחת עם כל דרכי החסידות, אך האם הוא באמת אחז ששיטתם בעניין הצמצום היא כפירה ח"ו, או שטא פרנסי וראשי קהילה וילנא השתמשו בשמו אף נגד דעתו?

אחת ההוכחות החזקות שהגאון מוילנא עצמו גם סבר שאין להבין את עניין הצמצום כפשוטו, היא מכך שתלמידו המובהק בעל הנפש החיים, שהוא היה זה שאף ניסח את

סבב דודים השני (כ"ל שנת הקב"א) שיצא בעקבות הדפסת הספר "תולדות יעקב יוסף".

העבודה אם יש להשתמש בהכרה זו לצורך העבודה, וגם בזה מוזכר בנפש החיים פרק ח' כי גדולי עולם השתמשו בדרך זה, ורק היה חושש לטועים בו... מדברים אלו רואים אנו בבירור שהגר"א דסלר סבר שדעתו של הגאון אכן הייתה כדעת גדולי החסידות, ולדבריו הגאון גם מסכים עם ההשלכה לגבי דרך עבודת ה' הנגזרת מכך, רק שדעתו היא שאין זו דרך לרבים היות שיש חשש לטעות בזה".

בהמשך מכתבו תוקף הגר"א בחריפות את המאמין בצמצום כפשוטו וכלשונו "כמובן מי שחושב כי הטעות בעצמו אמת הוא וכי הסתה בעצמו הוא, בודאי שהוא טועה לגמרי, אבל המעמיק יבחון".

במכתב אחר כתב הגר"א, שגם החשש שיטעו המון העם בהבנת הדברים, התברר כחשש שווא, וכלשונו במכתב "והאמת היא שהדברים האלה לא היו אלא חששות, כי בעת ההיא תורת החסידות עדיין לא נתפרשה כל צרכה..."

המשך יבוא

א. ציין שבניגוד לאווריה הקשה באותם ימים באזור וילנא בפרט וליטא בכלל נגד החסידות והחסידות, היה ר' חיים מאלה שנקטו עמדה מתונה יחסית כלפי החסידות, ולכן גם לא נקט פעולות כלישה נגד תלמידי ישיבת וולוז'ין שאימצו אורח חיים חסדי.

ר' חיים גם מעולם לא חתם בשמו על שום חרם נגד החסידים, ולא רק שלא חתם על שום חרם אלא גם לא הקפיד על איסור החיתון ושאר הדברים הכלולים בחרם, ואף התיר שחיטה בכספים מלוטשים כמנתג החסידים.

דוגמה מעניינת לסובלנותו של ר' חיים לחסידות במישור האישי הוא הסיפור על קרוב משפחתו שנטה לחסידות שר' חיים לא החרימם אותו כלל ואפילו לא כתב לו נגד החסידות, וכפי שנכתב (שאיכותו כ"י לגדון פודר, חלק א, סעיף מד). "אמר רבינו לאחד ממשפחתו שנטה לחסידים זמנינו: עכ"פ תשמור על ג' דברים אלו א' - ללמוד הגמרא ופלפולה ויהיה זאת בענין העבודה לפני הקב"ה, ב' - לשמור דינא דגמרא ג' - שלא לדבר על רבינו הגר"א".

ב. בהמשך המכתב משמע שהטעות טמנה חשש הגר"א היא, שאם ידעו סוד זה שהכל זה אלוקות נמש, יבואו לומר שאין כלל בחירה, שהרי אם הכל זה אורו יתברך אז לא שייך כלל שחיטת האדם. לטענה זו מתייחס הגר"א באמרו "החפצים לפקד עי"ז בגדו בבחירה, הפקדותם היא שגרימה להם לשטותים כאלה, שהרי ברור לכל מעיין כי סוף כל סוף בבחינת הסתה הננו הבוחרים ורק בבחירה טמונה היא צורת הגילוי, וכבר עמדו רבים על ביאור ענין זה, איך ליישב ענין הבחירה עם ההבנה שצמצום לאו כפשוטו, ואכ"ל".

נקודת האמונה הפנימית והטהורה

עיונים בפרשתנו

א. ידועה קושייתו של המגיד הירושלמי הנודע ר' שלום שבדרון זצ"ל על הפסוקים בתחילת פרשתנו, המספרים על כך שיעקב ועשיו התרוצצו בקרבה, ולא ידעה רבקה אמנו מה יהיה בסופו של הבן הנולד, האם ירוץ לבתי כנסיות או שמא לבתי ע"ז ח"ו, ולכן הלכה לדרוש את ה', וכששמעה ש"שני גויים בבטן" נרגעה. והקשה ר' שלום,

איך יתכן שהתשובה של שני גויים בבטן הרגיעה אותה, והלא התגבה המתבקשת הייתה שרק תוסיף לבכות ויגדל צערה על בנה שעתיד לצאת לתרבות רעה? ותידן בדרך צחות "ציוני גויים איז בעסער פון איין מודחיסט"...

אמנם תירוצו הידוע של ר' שלום שבדרון הוא רק בדרך צחות, אך הקושיא הינה קושיא אמיתית המזדקרת לעיני כל לומד, וכי מה היא הנחמה בבשורה זו, והלא עדיין ידעה שיש לה בן הרץ לפתחי עבודה זרה, ועל זה היה דווה ליבה.

ב. עוד נקודה הדורשת ביאור היא לשון פסוק כ"ב, "ויתרוצצו הבנים בקרבה, ותאמר אם כן למה זה אנכי וכי", וכבר הקשה רש"י מה הכוונה במילים למה זה אנכי, וביאר למה זה אנכי מתאוה ומתפללת על ההריון, אולם ביאורו של רש"י הק' עצמו צריך ביאור, שהרי לפ"ז העיקר חסר

מן הספר, ולא הביאה התורה את עיקר דבריה. ועוד קשה לפירש"י שגם אם נאמר שהתורה רצתה לקצר, קשה מדוע נקטה התורה בלשון למה זה אנכי, התורה הייתה צריכה לכתוב למה אנכי - שזה קיצור השאלה למה אנכי מתאוה ומתפללת על ההריון.

ג. עוד קשה, איך יתכן שרבקה אמנו שהיתה עקרה וציפתה לילדים עשרים שנה, תתחרט ותוותר על ההריון ועל הילדים בגלל צער זמני?

איך אפשר לצוות להאמין?

מקושיות אלו עולה שבפרשתנו רומזת לנו התורה הק' על תשובה לאחת השאלות העמוקות והבסיסיות

וזו היא מצות האמונה, לשמור על הנקודה הטהורה שבלבו, וכמאמר הכתוב מכל משמר נצור לבך

ה' חסדאי בספר אור ה' הביאו הר"י אברבנאל בספר ראש אמנה פרק ד', וז"ל: שטעה טעות גמורה מי שמנה אנכי ה' אלקיך מצוה, לפי שהמצוה היא מן המצטרף ולא תצויר בזולת אלוה מצוה ידוע, ולזה כאשר נניח אמונת מציאות האל מצוה כבר נניח אמונת מציאות האל. וכל זה בתכלית הביטול והגנות, עכ"ל. כמו כן הביא קושיא זו הרה"ק בעל הישמח משה זיע"א בספרו תפילה למשה.

למה צריך לצוות להאמין?

עוד קשה על שיטת הרמב"ם וסייעתו הסוברים שיש מצוה להאמין. שמה צורך במצוה זו של האמונה במציאות ה', שהרי לית מאן דפליג שחייב להיות כח כלשהו, שהוא עילת העילות והוא המציא כל הנמצאות, ודבר זה מחויב על פי שכל גם לאלו שאינם מאמינים בתורה הקדושה, שהרי אין סיבה ללא מסובב, ועוד כמה וכמה הוכחות ברורות, עד שגם גדולי חכמי אומות העולם עמדו מעצמם על אמת זאת.

ורואים בחז"ל שגם אברהם אבינו הבין דבר זה מעצמו, וכפי שדרשו רבותינו (בראשית רבה לט א) "אמר רבי יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בידה אחת דולקת, אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה אמר לו אני הוא בעל הבירה, כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם, עכ"ל. הרי שלא היה לו כלל צד שאין בורא לעולם שזה דבר מוכרח שכלית, רק כל השאלה הייתה שהוא לא ידע מי הוא בעל הבירה ולזה הציץ עליו וכו'.

גילוי האמונה החקוקה בלב

והאמת היא שקושיא הדא מתורצת בירך חברתה, שאכן בעצם בתוככי ליבו מאמין כל אחד ואחד מאיתנו במציאות ה', אמנם גם אמת ברורה זו יכולה להשתכח מן האדם אם הוא ישקע בתאוות העולם הזה, הגורמות לאדם הרגשה מוטעית שהכל בשליטתו, ושכוחו ועוצם ידי עשו את החיל הזה, וזה מה שציוותה התורה הק' עלינו בעשרת הדיברות באמרה "אנוכי ה' אלוקיך", שיחזור האדם וישנן אמת מוחלטת זו, ולא יניח לעביות החומר לשכח ממנו נקודת אמת ואמונה טהורה זו, וכלשונו של הרה"ק בעל הישמח משה שתידן כן בספרו תפילה למשה "וזו היא מצוה האמונה, לשמור על הנקודה הטהורה שבלבו, וכמאמר הכתוב מכל משמר נצור לבך".

מחשבת הפרשה

מאוצרם של רבותינו בעלי המחשבה בענייני דיומא

וכן מתידן בעל הצמח צדק בספרו דרך מצוותיך (מצוות האמנת אלוקות), באומרו "כי הדבר נראה בעליל לעין הרואה, אלא

שהציווי הוא שלא יסיח דעתו מזה לעשות עצמו שוכח ח"ו, והרמב"ן מנה זה במנין המצוות בל"ת כמו שכתב בהשגותיו לל"ת סימן א', אמר שלא לשכוח אמונת האלהות והוא זה".

ביאור פרשתנו על דרך העבודה

אחרי שהבנו יסוד זה יתורצו שלושת הקושיות שהקשנו, ותתבאר פרשתנו כמין חומר.

שאכן צערה הגדול של רבקה אמנו לא היה על כך עצם זה שהם מפרכסים, אלא הצער הגדול שלה היה שבראות רבקה אמנו שבנה מפרכס לצאת בעברה על פתח בתי ע"ז, הזדקרה מול עיניה קושיא זו - איך יתכן לצוות על אמונת ה', ולא ייתכן לתדן את תירוצו שבפנימיות הלב האדם מיסודו מאמין בהש"ת שכן האמת הפשוטה והבסיסית, והציווי הוא רק לגלות זאת, שהרי רואים שעוד טרם הלידה וטרם ששקע האדם עצמו בעביות החומר הוא אינו מאמין בה' והוא מפרכס לצאת לבתי ע"ז.

וזה מה שהקשתה רבקה אמנו ועל זה היה צערה ש"אם כן למה זה אנכי", היינו שאם שאמונת ה' אינה האמת הבסיסית החקוקה בלב האדם, מדוע ציווה הש"ת על מצוות "אנוכי"...

ולכן התיישבה דעתה כשבישרו לה ששני גויים בבטן ושיעקב מפרכס לצאת רק בעברה על פתחי בתי כנסיות, משום שהבינה שאכן בלבו של יעקב ובליבם של ישראל, שאלהים דיבר הש"ת באומרו "אנוכי ה' אלוקיך", שהם מצווים על מצוות אמונת ה', יש כן את האמונה הבסיסית והכרחי באמת השכלית הזאת, וההוכחה הכי גדולה לכך היא מעצם זה שעוד טרם לידתו בעברה על פתחי בתי כנסיות ובתי מדרשות, הוא מתרצץ, נכסף, ורוצה לצאת...

מעובד ע"פ ספר רצון משה

ההתבודדות כנבואה ההתבודדות במשנתו של ראב"ם

משנתו של ר' אברהם בעניין ההתבודדות, היא כור ונקי – דהיינו רבת הכמות וזכת האיכות, ניתן אולי לומר, שאין בדומה לה בקרב הראשונים, עד כדי העמדת ההתבודדות כמשנה סדורה רבת הגוון ומלאת התוכן, ויסודה כיסוד העיקרי בדרכי העבודה. במאמר זה ננסה לעמוד על כמה נקודות מאפיינות ושיטתיות במשנתו, שמהן תיגזר שיטתו המקפת והיסודית.

ההתבודדות

"התבודדות", מילה זו טומנת בחובה משמעויות טעונות, נתפסת היא בעיני הממון כלקוחה רק מתורתו של מוהר"ן מברסלב. גם בעיני המתבוננים מעט יותר, עדיין כתנועה חסידית מובהקת היא נתפסת. ובצדק יש לומר – מכיוון שבשנים שאחרי גילוי אור שבעת הימים, נעשתה ההתבודדות ככלי לגלות צפונות הנפש, וכאפשרותו של האדם להיות בוחן כליות ולב בחשבון הנפש.

כמו גם שמתוך שהאדם עם עצמו, הרי חופשי הוא מכל המפריעים המקיפים אותו וממילא נתפנה לבו אל אבינו שבשמים, ברם לא מצאנו אצל מאורי האומה תלמידי הבעש"ט את ההתבודדות כמטרה לעצמה, (דהיינו שלא תהיה ההתבודדות אמצעי אלא יעד בפני עצמו).

אך אם נחזור אחורה בזמן, עד כדי תקופת תחילת הראשונים, פוגשים אנו את האחד והיחוד שביניהם (לכל הפחות במשנתו הסדורה והמקפת), הרי הוא רבינו הרמב"ם, שמציב את ההתבודדות כמטרה בפני עצמה, ומציג זאת כמדרגה גבוהה ביותר עד כדי כלי והכנה לקבלת נבואה.

לשיטתו אין כאן רק תהליך נפשי של המתבודד, או שיטת פעולה לזיכרון הנפש והערמת היצר, יש כאן תוכן עמוק של הזדווגות כנסת ישראל ביצירה עד כדי השראת הנבואה ממש.

ובאמת מצאנו יסוד זה גם במשנתו ביד החזקה, וכלשונו בהלכות יסודי התורה (פרק ז הלכה ד'), "ע"י מתק קול הניגון נופלת עליהם התבודדות בעריבות הקול, ומפשיטים נפשם, ואז המנגן מבטל הניגון, ובני הנביאים נשארים באותו דביקות העליון ומתנבאים". דהיינו ההתבודדות נתפסת כמטרה שמשם הנבואה תבוא באופן הטבעי.

שיטת ראב"ם לעומת שיטת אביו הרמב"ם

והנה בהיותו בן ח"י שנים, הלך הרמב"ם לעולמו והותיר את רבינו ר' אברהם בדד במערכות א-ל, בהיותו טרוד ועסוק להשיב מחרפים דבר, ולצאת במלחמת כבוד אבי נגד כל המלעיזים והמקטרגים, ולבצר שיטתו ולהעמידה על תילה המפוארה. משכך סיתת לו הבן דרך במשעולי האב, שאם אמנם פוסעת היא בעקבי האב הגדול מכל מקום מאופיינת היא בייחודיותה, שכן ניזונית היא ממקורות נוספים, דוגמת שיטתם של אבן פקודה, החזירי וכו', ולכן סגנון אחר לה, וחוצבת היא דרך משלה.

כמו כן בעניין ההתבודדות למרות היותה מוגדרת בהגדרות האב. מ"ט מעלה היא רף גבוה בחשיבותה, דווקא במשנתו של הבן וכדלהלן:

שאם אצל הרמב"ם ההתבודדות היא עדיין 'רק' גשר לנבואה, הרי שאצל בנו הגדול היא הנבואה עצמה, וכלשונו "ולא עוד אלא שהיא היא הפגיעה עצמה", (פגיעה בלשונו הכוונה נגיעה וחיבור באלוקים).

התבודדות חיצונית לעומת התבודדות פנימית

רבינו מעמיד את ההתבודדות כסולם שבו שליבות רבות והאחת תקדם אל רעותה, כמו גם נוסף הוא בה

ממד מעשי וביצועי, ומשכך, חולק הוא בהתבודדות מדרגות רבות וכדלהלן:

מתחילה ישנה התבודדות חיצונית שמשמעותה פעילות חיצונית של התרחקות מהעולם הגשמי, ובה דרגות רבות.

א. פינוי לב ומחשבה מכל דבר זולתו יתברך (דבר זה בא בהתרחקות האדם מן הממון אל עבר צידי הדרכים והפינות)
ב. לייצר תאוה ותשוקה כלפיו יתברך כדוגמת התאוות הגדולות (דבר זה בא בכח הדמיון והמחשבה אודותיו יתברך)

ג. לנתק את פעילות ומיקוד החושים הגשמיים, (דבר זה נעשה ע"י תרגילים של התקבעות ממשית ונפנית לאורך זמן, ולדוגמה אפילו ישיבה בחושך למשך ימים, עד כדי איבוד זמני של חוש הראיה והמישוש).

לאחר שמשתלם האדם בהתבודדות החיצונית הרי הוא כשיר להיכנס לעולמה של ההתבודדות הפנימית. מעלתה של ההתבודדות הפנימית ע"פ זו החיצונית, מבאר רבינו, היא בכך שיש באפשרותה להיות נצחית מה שלא תתכן בזו החיצונית. למעט דוגמאות זניחות כגון חנוך ודומיו. מן העניין לציין שבהבדילו בין החיצונית לפנימית, לא אמר רבינו שהחיצונית היא רק כלי ומדריגה לטובת הפנימית, אלא היא מהווה מטרה ודרגה בפני עצמה, אלא שהיא דרגא יותר נמוכה מההתבודדות הפנימית.

גם בהתבודדות הפנימית ישנן דרגות:

א. ריכוז המחשבה באלוקות הנשגבה והמופשטת [צייון שלמרות שנראה שדבר זה הוא בלתי אפשרי כמעט, לרכז ולהתמקד בדבר מופשט, רואים אנו בדברי רבינו שזה כן בגדר האפשרי, בניגוד להתבודדות חיצונית תמידית שאינה אפשרית כלל למעט ליחידים]

ב. כלות הנפש לחזור למקור חוצבה [במילים יותר פשוטות - התפשטות הגשמיות]

ג. לעורר חושים רוחניים המדלגים על ממדי הזמן והמקום - והיא הנבואה.

רבינו מזהיר שדבר זה מתאפשר רק בצורה של עלייה בהדרגה. ולא בדילוג שמוביל לעיתים לחוצאות הרוח אסון דוגמת בן עזאי שהציץ ונפגע.

למותר לציין שאצל ר' אברהם ההתבודדות היא דרך חיים ולא אפשרות פונקציונלית בלבד, מה שהופך אותה למורכבת ועשירה בהרבה.

לסיכום הדברים: ההתבודדות היא מטרה ולא

אמצעי בלבד, והיא ממטרות הבריאה החשובות ביותר, אופן פעולתה - היא בהדרגה, משמעותה - חיים נצחיים בצל הבורא, ובדרגתה הגבוהה שמה הנרדף היא הנבואה.

סיכום

בצאתנו בן הכרך, אחרי למעלה מחודש שבו עסקנו בביאור עניין ההתבודדות במשנתו של רבותינו גדולי הראשונים, נסכם בקצרה את שיטותיהם הבנת מהות ומטרת ההתבודדות, וכדלהלן.

שיטת רבינו סעדיה גאון: שיטתו של רס"ג היא שהתבודדות של התנתקות מן העולם פסולה היא בתכלית, וכלשונו של רבינו "גדולה רעתה". ההתבודדות הנכונה לדעתו היא התבודדות של התעמקות במושכלות, התבודדות שהיא רק אמצעי, ומטרתה להגיע לדבקות, התבודדות זו טובה היא גם אם היא גורמת לעיתים להתנתקות מן העולם.

שיטת הרמב"ם: הרמב"ם גם הוא פוסל התבודדות והתנתקות בתור דרך חיים, [חוץ ממקרה של הכרת, כגון בגלל שהוא "במדינה שמנוגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישראל"], במשנתו של הרמב"ם ההתבודדות העיונית היא ההתבודדות המשובחת, והיא אמצעי ודרך להגיע לנבואה.

שיטת רבי יהודה הלוי: ריה"ל הינו המתנגד החריף ביותר להתבודדות, משום שיסוד משנתו של ריה"ל היא "שהיחיד בכלל הציבור הוא כאיבר בכלל הגוף", ולכן לא תיתכן שלמות שאינה שלמות ציבורית כלולה, בתפיסה זו נאמן ריה"ל לשיטתו, שמטרת עבודת הבורא היא בעולם הזה דווקא, וגילוי אורו יתברך בכל דבר, ולא בפרישות מהנאות הגופניות, אמנם רבינו מתיר בדיעבד התבודדות מועטה אם האדם מרגיש [בטעות] שהעוה"ז נוגד את רצון הא-ל.

שיטת ר' אברהם בן הרמב"ם: בפרק זה, שהינו הפרק האחרון בסדרת המאמרים בביאור עניין ההתבודדות, ראינו את שיטתו של ראב"ם, שהינו התומך הגדול ביותר של ההתבודדות, רבינו דוגל בהתבודדות והתנתקות מן העולם, ורואה זאת בתור מטרה ודרגה חשובה בפני עצמה, אמנם גם לפי שיטתו, ההתבודדות הפנימית היא ההתבוננות האלוקית, אולם לדעתו בשביל להגיע לכך על האדם בהכרח גם להתנתק מן העולם, ולהתבודד בהתבודדות החיצונית.

המסע הגדול רבי יהודה הלוי (ה')

אחד, שבהגיעו אל שערי ירושלים קרע את בגדיו והלך בקרסוליו על הארץ, לקיים מה שנאמר "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו", והיה אומר הקינה שהוא חיבר, האומרת "ציון הלא תשאל", וישמעאלי אחד לבש קנאה עליו מרוב דבקותו והלך עליו בסוסו וירמסוהו ומיתהו". במילים מרטיטות לב אלו מספר לנו רבי גדליה יוסף אבן יחיא בספרו שלשלת הקבלה, על סופו הטרגי והנשגב של מסעו הגדול של הלוי...

אכן זכה רבינו יהודה הלוי, ללכת "הלך ערם ויחף עלי תרבות שממה אשר היו דביריך", זכה הוא למיתת נשיקה, למות בעודו מתכופף לנשק, להתאחד, לחבק את עפר ארצנו הקדושה...

זכה שציון תהיה מקום מנוחתו, שמירושלים של מטה תעלה לירושלים של מעלה נשמתו, וכפי שכתב בשיד-קינתו, אבחר לנפשי להשתפך במקום אשר רוח אלהים שפוכה על בחיך, ניבא ולא ידע מה ניבא...

קבורתו

המקור הקדום ביותר למקום קבורת רבי יהודה הלוי הוא בספר המסעות של ר' בנימין מטודלה, שביקר באזור בסביבות שנת תתק"ל, כשלושים שנה לאחר פטירתו של רבי יהודה הלוי. לפי שיטתו של ר' בנימין מטודלה נמצא בטבריה קברו של הלוי, וכלשונו בספר מסעותיו "כי בטבריה נמצא קברו של רבי יוחנן בן זכאי וקברו של רבי יהודה הלוי".

במקורות מאוחרים יותר מצוינים מקומות אחרים כמקום קבורתו של הלוי, ב"ספר יוחסין" לרבי אברהם זכות כתוב, כי רבי יהודה הלוי קבור ליד רבי יהודה בר אילעאי בצפת, אבל לפי האיגרת של רבי יצחק אבן אפרא משנת ה' אלפים ר"א, שנדפסה גם היא ב"ספר יוחסין", קבור הלוי דווקא בסמיכות לידו הגדול ומחוננו, רבי אברהם אבן עזרא בכפר כבול, [צייץ שבכר כאבול ישנה מצבה וציון לידה, אך אין בכך כל הוכחה, היות שמצבה זו נבנתה רק במאה האחרונה].

אמנם לא ברור האם הוא נקבר בטבריה, בצפת, או שמה בכלל בכפר כאבול, [כפי שמקובל לחשוב היום], אך מה שברור ומוסכם על דעת הכל שזכה הלוי להגשים את חלומו, להגיע ואף להיקבר בארץ חמדתו...

בפרקים הקודמים צעדנו בעקבות מסעו הנפשי של הלוי לארץ אהבתו.

ראינו את ערגתו הגדולה של הלוי לזכות לשאוף מ"חיי נשמות - אויר ארצך", ואת כיסופיו העמוקים לזכות לחונן את "מר דרור - אבקת עפרך".

הבאנו גם שניים משירי הנשמה שלו, שבו מבטא הלוי היטב את זעקתו "מי יעשה לי כנפים וארחיק גדוד, אניד לבתי לבבי בין בתיך..."

בפרק זה נפסע בעקבות מסעו הפיזי של הלוי לארץ חמדתו...

מסעו

בשנת תתק"א יצא הלוי למסעו הגדול לארץ ישראל, בדרכו הארוכה לארץ הקודש עבר הלוי בעוד כמה וכמה מדינות, ובמצרים אף השתהה למשך זמן מה.

בגניות קהיר התגלתה איגרת המתארת את הגעתם של רבי יהודה הלוי [ועמו רבי אברהם אבן עזרא] לאלכסנדריה, ואת קבלת

הפנים הנרגשת שלה זכו מהקהילה היהודית בעיר. באלכסנדריה התשתכן הלוי מתג הסוכות עד חנוכה בארמונו של הדיין, הרופא והפייטן האלכסנדרוני אהרון בן ישועה, בסוף חודש כסלו עזב את העיר אלכסנדריה ועבר לקהיר העתיקה שם התגורר עד חודש סיון. בתקופה קצרה זו התאבקו בעפר רגליו של רבינו תלמידי חכמים ומשוררים רבים, שרצו לזכות לקבל תורה מפי אור העולם, כה גדולה הייתה הערצה לה זכה באפריקה בכלל, ובארץ מצרים בפרט, עד שפרנסי מצרים שכה נהנו מאורו ביקשו מרבינו להישאר לגור שם.

אך היות ששאיפת חייו וכל מטרת נסיעתו של רבינו הייתה ההגעה לארץ הקודש, לא נענה להם רבינו ולא שעה להפצרותיהם, ובחודש סיוון בשנה היא עלה רבינו על אוניה ששמה פניה אל ארץ הקודש. על פי מכתבים מן הגניזה הקהירית, לאחר מספר ימי עייכות בהיעדר רוח מתאימה, הפליגה האוניה ויצאה לדרכה ביום הראשון של חג השבועות.

יצאה נשמתו באיחוד...

"רבי יהודה הלוי היה בן חמישים שנה כשהלך לארץ ישראל. וקיבלתי מזון

יצא לאור ע"י מכון "קדמאה" ובשיתוף עמותת קדושי מירון עורך ראשי: הרב מרדכי ארנסטר עורכים: הרב ברוך הערשלער, הרב שמעון ליברמן להערות והארות: kadmaa10@gmail.com

לבקשת רבים ניתן להירשם לקבלת הגיליון במייל כל שבוע, באמצעות שילחת בקשה למייל: kadmaa.m@gmail.com